

Станіслав Пультер
(м. Житомир)

**ПАМ'ЯТНА КНИГА ПРО ГОЛОДОМОР НА БЕРДИЧІВЩИНІ
"ГОЛОДНА СМЕРТЬ НА БАГАТИХ ЗЕМЛЯХ. 1932-1933 РОКИ У СПОГАДАХ
МЕШКАНЦІВ БЕРДИЧІВСЬКОГО РАЙОНУ" / УПОР. П. КОСТЮК,
В. МУРЕНКО. - ЖИТОМИР, 2008. - 117 С.**

Про жахливу трагедію в історії українського народу, яку світова громадськість сприйняла як спланований геноцид комуністичного режиму, написано чимало документальних матеріалів та спогадів очевидців. Боячись розкриття цього злочину перед світовою громадськістю, радянські вожді та їх прислужливі історики всіляко замовчували відомості про штучний голодомор. Перед неспростовними фактами голодних смертей українських селян вони покликалися на нібито неврожай та посуху 1932 року. І це в той час, коли Україна за весь час її існування споконвічно обробляла родючі чорноземи й залишалася щороку житницею для царської та радянської імперії.

По суті ця внутрішня "війна" більшовицького режиму проти українського народу лише в кінці 90-х років ХХ ст. стала відомою для сучасного молодого покоління людей як усередині, так і поза нашою державою. Назвемо документальні збірки вітчизняних політиків та істориків: "Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів" (1900), "Колективізація і голод на Україні: 1929-1933" (1992), "Дзеркало душі народної" (2008), які створені на основі архівних матеріалів СБУ. Показово, що Служба безпеки України спільно з МВС Республіки Польщі та Інститутом національної пам'яті Польщі готує нову унікальну книгу, присвячену голодомору – "Польща та Україна у 30-40-х роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб" (готуються українськомовне, польськомовне та англомовне видання).

Варто нагадати, що вперше оприлюднили для світової громадськості науково-документальні матеріали про цей український голодомор американські та європейські історики: Дж. Мейс – "Великий голод в Україні 1932-1933 рр." (чотири томне видання матеріалів Конгресово-президентської комісії США), Р. Сонвест – "Жнива скорботи", Р. Кервуд – "Голокост. Факти проти міфів", А. Безапсон – "Лихо століття" та ін.

Вітчизняні історики та дослідники лише в 90-х роках змогли звернутися до цієї жахливої події: Т. Йоліщук – "Чорні жнива" (1997), М. Солоненко – "Виконуючи заповіді моїх мордованих земляків" (1999), П. Яцук – "Портрет темряви" (1999), С. Білокінь – "Масовий терор як засіб державного управління в СРСР" (1999), А. Куліш – "Геноцид. Голодомор 1932-1933" (2004), Б. Хандрос – "Мор", Р. Маняк і Л. Соваленко – "Голод – 1933" та ін.

Особливо наголосимо, що проблема голодомору на Житомирщині також привернула увагу місцевих істориків та краєзнавців: Г. Л. Махорін – "Голодомор 1932-1933рр.: внутрішня війна в умовах загрози зовнішньої" (2007), П. Вакуляк – "Верхівня на скрижалях історії" (2007), збірник документів і спогадів "Голод на Житомирщині 1930-1934 рр." (1993) тощо.

Трагічні картини українського голодомору знайшли своє відображення в художніх творах українських і зарубіжних митців слова. Насамперед таких, як В. Барка – "Жовтий князь", У. Самчук – "Марія", М. Руденко – "Хрест", М. Стельмах – "Чотири броди", В. Гросман – "Все минає", С. Старів – "Страта голодом" та ін.

Учені-історики та письменники на конкретних фактах і документах доводять, що винуватцями геноциду 1932-1933 рр. в Україні були більшовицькі вожді

Й. Сталін, В. Молотов, Л. Каганович, С. Косіор, П. Постишев, В. Чубар та місцеві представники радянського репресивного режиму.

Із сьогочасних матеріалів про проблему голоду в Україні, що припадав на 1932-1933 рр., нашу увагу привернув збірник спогадів сільських жителів Бердичівського району, який упорядкували освітяни Петро Костюк і Валентина Муренко, – "Голодна смерть на багатих землях. 1932-1933 роки у спогадах мешканців Бердичівського району" ("Полісся", 2008). У передмові укладачі зазначали, що керівники шкіл, окремі вчителі та учні допомогли зібрати спогади в селах району від очевидців, які пережили ці трагічні події.

На ерзац-обкладинці збірника вміщено географічну карту сіл Бердичівського району, у яких записано спогади старожилів, "зберігаючи місцевий діалект оповідачів".

На перший погляд, це скромна книга-нарис, де на конкретних фактах зафіксовано достовірні відомості про голодомор 1933 р. в усіх 33 селах зазначеного району. А вони є вражаючими, і не залишають байдужим кожного, хто знайомиться з цим збірником.

Звернемося до фактів. Майже всі респонденти вказують на конкретних виконавців т. зв. "хлібозаготівель" із представників партійного й комсомольського активу, яких селяни прозвали "червоною мітлою". Це вони жорстокими методами вишукували й забирали все їстівне в селян, що в результаті призвело до жахливого голоду. Ось спогад Костюк Марини Трохимівни із села Демчин: "Забирали все, що в кого було. Накладали великі податки; якщо сплатили, то залишаєшся, якщо ні, то в Сибір висилали. Самі вони групувалися і ходили від хати до хати. Шукали донощиків, щоб сказали, де можна знайти зерно... Хоч щось приховати було неможливо, бо шукали геть скрізь: у печі, у горщиках. Копали, перекидали все кругом. їх звали "вовча згряя". Люди переказували одне одному, ховалися".

Уточнює спогад жителька із села Слободище Кравець Надія Йосипівна: "Урожай забирала влада – все до зернини, до квасоліни. Працівники сільради та їх уповноважені... Коли щось знаходили приховане, то били. Перевертали горшки, штрикали землю загостреними палицями. Щоб примусом йти в колгосп, – забирали коней, корів. Зірвеш у полі хоч п'ять колосків – тюрма".

Подібне повідомлення прозвучало із вуст Приходько Надії Дмитрівни, із села Садки: "У 1932 році був добрий урожай зернових. Та все забирала влада: були з району, сільський голова, дільничний Ружицький, що жив у Низгірцях. Шукали скрізь. Навіть у криницях. Шукачі ходили з довгими залізними штирями. Колгоспну контору охороняв сторож, поля – люди із району зі зброєю. Якщо би хто збирав колоски у полі, то судили б. За п'ять колосків давали п'ять років тюрми".

Вражають у спогадах селян страшні картини опису голодної смерті людей. Із розповіді Соколик Вікторії Петрівни (село Закутинці) дізнаємося: "Тим, хто вступав до колгоспів, сяку-таку їжу (затірку, куліш) давали. Використовували як їжу полову, спориш, цукрові смажені у печі буряки. Під час посівної сам бригадир взяв у кишеню жменю пшона, бо в нього було семеро дітей, і йому за це дали два роки. Померлих від голоду вивозили на кладовище підводою або тягли на ряднині". Слушне доповнення із села Маркуші зробила старенька жінка Поліщук Неоніла Марківна: "Коли прийшла весна, ми пішли на пасовиська. Рвали все, що зеленіло: кропиву, лободу, різні бур'яни, калачики, цвіт акації. Варили кашу, куліш. Сусідська родина назбирала отруйних грибів, наїлися. Вся родина померла".

Такі години голодної смерті були типовими в кожному селі. Порівняймо розповідь Слободенюк Надії Яківни (с. Семенівка): "Почався голод. їли все, що можна було їсти: хрін, кропиву, котів, з лободи варили борщ. Навіть після збору урожаю не можна було збирати колосків, за це засудили одну односельчанку. Померло дуже багато людей. Ховали їх на кладовищі. Звозили на підводах, кидали в ями і закопували. Тепер там стоїть хрест". Далі читаємо, що доходило до людодійства: "Була

така сім'я – Коренівського Олександра, то він з дружиною Теклею з'їли меншого сина Федора, а дві доньки залишилися" (спогад Сироїд Є.К., с. Лемеші); "Сім'я Буба (по вуличному, бо справжнього прізвища їх не знаю), яка жила на горбочку проти Блажівського і складалася з трьох осіб: Буба, його жінка та дівчинка до п'яти років. Дівчинка із скрині діставала якісь зернята, і важка кришка цієї скрині відрубала їх руку. Без лікування померла, а батьки з'їли" (спогад Власюк Т.П., с. Райки).

Як доказ страхіть голодомору в книзі наводиться за списком склад померлих родин у селах Іванківці – 145 осіб, Маркуші – 58 чоловік, Лісова Слобідка – 36 осіб. Звичайно, це зовсім не повний перелік померлих у цих селах.

Радянська влада проводила дискримінацію селян і міщан. Жителям села було заборонено видавати паспорти, щоб потім "успішно" проводити колективізацію і викачку хліба у т.зв. "закритих зонах". Згадує Мусійчук Антоніна Сергіївна (с. Андіяшівка): "Дуже страшно мені стає, як згадаю про цей голод. У нашій сім'ї було п'ятеро дітей. А залишилися живими тільки ми з сестрою старшою і брат, який був в армії тоді в Ленінграді. Брат, як приїхав в отпуск в село, не повірив очам, бо їм там про це ніхто не казав... В селі люди пухли, діти пухли від голоду, поз'їдали все, що було. Не було чути голосів людей. Брат нам потім розказував, що він, як приїхав на службу, хотів послати нам посилку, та йому не дозволили. А коли він почав розказувати, який у нас в селі голод, то його посадили в тюрму і мало не зробили ворогом народу".

Добру справу роблять окремі вчительські колективи, які знайомлять своїх вихованців зі спогадами про страшні роки голодомору. З цією метою практикують у школах проведення поминальних днів, упорядкування могил жертв голодної смерті, написання різних видів письмових робіт і записів очевидців про ті страшні часи. Так, наприклад, учениця-одинадцятикласниця Наталія Юрченко із Хажинської ЗОШ І–ІІІ ступенів після прочитання роману "Марія" Уласа Самчука зазначила: "Змальовуючи життя українського мела протягом кількох десятиліть, письменник аналізує причини і страшні наслідки найжахливішого геноциду віку, що забрав життя близько 10 мільйонів осіб. Картини людських страждань, мученицьких смертей, аморальність діянь більшовицьких опричників у романі вражають трагедійністю, широтою художніх узагальнень, витoki яких – у біблійних сказаннях, в українському національному фольклорі".

Хотів би доповнити окремі факти голодомору на прикладі життя моєї родини. Із п'яти дітей двоє померли голодною смертю у страшному 1933 році. А тому, коли хтось із колишніх або сучасних комуністів стверджує, що ніякого голоду не було, а був неврожай в окремих місцевостях, – це явна брехня. Адже за суворими вказівками державних і партійних органів обліку голодних смертей селян не велось, а якщо й фіксували смертність, то покликалися на уявні медичні захворювання - туберкульоз, дистрофію, шлункові хвороби тощо.

Більшовицька влада постійно замовчувала будь-які відомості про три голодомори в Україні: 1921-1923 рр., 1932-1933 рр., 1946-1947 рр. Близько 15 мільйонів селян загинуло за ці жахливі роки в історії нашого народу. Бо разом із хлібом забирали у людей свободу, а разом із нею – життя. Скільки безіменних могил ще бачимо на старих сільських кладовищах або просто край доріг! Здавалося, що час гоїть рани. А тому слухні застереження укладачів цієї книги у зверненні до наших сучасників: "Ми повинні згадати всіх поіменно, упорядкувати їх могили, збудувати меморіали, навчити себе і наших дітей приходити до них. Мовчання на цих могилах засвідчить шану і жалобу лише після того, як Україна в повний голос перед усім світом заговорить про трагедію голодомору".